

בסייעת דשמיא

הפעלות ושעשועים למשפחה בזמן הנופש

מטרת ההפעלה בטיול ובשעת הנסיעה הינה הנאה ושעשוע, כמו גם הפגת שעמום בטווח זמן כה ארוך כשל נסיעה בין עירונית, למשל, כשבו גם אמצעי התעסוקה הינם דלים מבלי יכולת "להימלט" מהמצב הזה, כלומר: הנוסע מוכרח להימצא ברכב עד תום הנסיעה שבה הוא מגיע ליעדו. למבוגרים שבינו, יכולה שעה זו להיות נעימה מאד: התבוננות בנוף, פטפוט ושיחה, האזנה למוסיקה, נמנום, קריאת ספר או לימוד.

לילד ממש לא. אחר שעה קלה של ישיבה הוא חש כי הישיבה ברכב היא מעין כליאה והוא מוכרח להניע את איבריו ולהעביר את הזמן בדבר מה מעורר עניין.

אף בזמן הטיול עצמו, ניתן לגנון את הטיול כך שלא יהיה רק ראייה, אלא משחק ושחרור בסביבה בלתי שגרתית.

מלבד מטרת התעסוקה או השחרור, יכולה ההפעלה לשרת מטרה נוספת: הילד ילמד וידע דברים שחשוב שידע אותם, אף אם אינו רוצה לדעת! הנה הוא יוצא לטיול, ואין כפועלה זו היכולה לפתח בו אינטליגנציה לנושאים רבים ומגוונים, גם כאשר הילד בטוח ש"זה בכלל לא מעניין"....

להלן יובאו הפעולות שונות ומהנות, שבחלקן המטרה היא לימוד, וחלקן נועדו להנאה. יש מהם המתאימים לנסיעה ויש המתאימים לפעולה בשטח הטיול.

קחו מהמוגש לכם כאן את אלו המתאים לכם ביותר, בלו בנעימים והרחיבו ידיעותיכם וידיעות ילדיכם!

תחרות ידע

כדי להכניס את המשתתפים לריכוז, ינופף המפעיל בפרס קטן (מחזיק מפתחות, גלגל ים...) וישאל: מי רוצה את הפרס שבידי? – הנה, מתחילים להטות אוזן... המפעיל בוחר בילד שנראה לו הכי פחות מתעניין, וכמובן – לא יחלק מתנות סתם. הוא יקריא קטע ואם הנבחר ידע לענות על השאלות שיישאל לאחר מכן – יזכה בשי, ואם לא – מה חבל...

תחרות זו יכולה להיעשות גם ע"י הבטחת שקית קטנה של חטיף. כאשר הנשאל זקוק ל"עזרת חבר" הוא נותן לו בתמורה מן השקית שלו.

במהלך ההפעלה המפעיל מקריא קטע הקשור למקום הטיול, קטע המורכב מפרטים רבים. אח"כ ישאל: "האם לחזור שוב על הפרטים?" התשובה יכולה להתחלק, בצעקות של "כן" ו"לא", חזרה מהירה על הפרטים ואח"כ שאלות לפרטי פרטים.

דוגמא: יד קנדי, אנדרטה בצורת עץ כרות (המסמלת את גדיעת חייו של הנשיא קנדי), סביב חמישים ואחת עמודים (חמישים ואחת מדינות ארה"ב) – הקראת קטע על הנשיא קנדי ועל הירצחו.

הפעלות צמחים

בד"כ צמחים פחות מעניינים, המטרה בהפעלה זו להביא את המשתתפים להכרות עם עולם הצומח. מספר רעיונות:

1. לפני שיורדים למסלול, המפעיל מודיע שיכירו היום מספר סוגי צמחים. בד"כ המשתתפים מכירים לפחות אחד מהם, כגון: אורן, זית, אלת המסטיק. במהלך המסלול המפעיל ידביק על העץ שלט בולט הנושא את שם העץ, ויכריז: "זוכרים? – זו אלת המסטיק!" כמובן, יש לזכור להוריד את השלטים...

2. הצמדת שלט על גב אחד המשתתפים עם שם הצמח, כאשר המשתתף

אינו יודע מה כתוב על השלט שעל גבו. המשתתף שואל שאלות על הצמח

ונענה ב"כן" ו"לא", עד להגעת התשובה!

3. להיפך מהנ"ל: המפעיל בוחר בצמח והמשתתפים מנחשים מה בחר. חזרה על מאפייני הצמחים.
4. מניחים שורה של צמחים שנלמדו בקצה מגרש. שני משתתפים עומדים בקצה השני של המגרש. המפעיל אומר שם של צמח ושני המשתתפים רצים להרים את הצמח המתאים ורצים שוב לקצה המגרש. המצליח לתפוס ראשון את הצמח הנכון – הוא המנצח.
5. שני כלבים ועצם – כאשר יש מספר רב של משתתפים. המפעיל עומד בתווך, כאשר בשני צידי המגרש שורה של משתתפים. לכל משתתף שם של צמח. המפעיל מנופף בצמח, ושני "בעלי שמות הצמח" משתי הקבוצות רצים לחטוף מידו של המפעיל ולחזור בחזרה לקבוצתם, כאשר בן הקבוצה השניה רץ אחריו לתפוס.
6. אחד המשתתפים מקבל שם מסובך של צמח מהמפעיל וחושב על דרך ללמד את המשתתפים את שם הצמח. (מתחיל באות... כמו... וחרוז של המילה... כמו... – למצוא הקשרים שונים ומשונים.) מרתק, משעשע ומלמד.
7. לוטו צמחים – כל משתתף מקבל לוח משבצות, בכל משבצת כתוב שם של צמח ולידו חריץ. בנוסף – מקבל המשתתף שקית עם צמחים וצריך לנעוץ כל צמח בחריץ המתאים. הממהר מנצח.

מידע על הצמחים:

- אלת המסטיק – אלה מוזכרת בתנ"ך בעניין אבשלום. שיח ירוק עד, גדל כל השנה. לאלה עלים ועלעלים. (עלה – כל מה שיוצא מהגבעול, מהעלה יוצאים עלעלים.) יש לעלה שרף ריחני הניתן ללעיסה, משמש כלקה, כתיבול וכצמח מרפא, יש לו פירות אדומים וכחולים.
- זית – משבעת המינים, קצחו של העלה חד, גזע עקום המשמש לייצור רהיטים, מאריך שנים.
- אורן – צמח ירוק עד מחטני, מגיע עד גובה של שני מטר, המחטים מגיעים עד לעשר ס"מ. יש לו סימביוזה מצוינת עם פטריות (אחר הגשם ניתן לראות ליד האורנים פטריות, במיוחד פטריה המכונה אורנית). יש בו שרף ואצטרובלים. החסרונות של עץ זה: נשרף בקלות, לא משקם את עצמו, מחטים על האדמה מונעים מהאדמה חיות.
- רזמרין – בשמים, צמח תיבול.

העשרת מידע על אזורים שונים בארץ באופן הפעלת

מטרת הפעילות להעסיק את המשתתפים, אך לא בהגזמה. רצוי שההפעלה תהיה קשורה לשטח ולאזור הטיול, כדי שהמשתתפים יעשירו עצמם באופן חוויתי.

המפעיל מחלק דף מידע, לאחר מכן נערכת חזרה. כל משתתף מקבל דף ומכשיר כתיבה ולמלא תוך 20 שניות דף בינגו. המשתתפים ממלאים נתונים שונים בתוך משבצות, לאחר מכן נשאלות שאלות. משתתף, שהתשובה כתובה לו באחת המשבצות – צובע משבצת זו. המטרה: להשיג במהירות המירבית טור שלם של משבצות צבועות (לאורך / לרוחב / לאלכסון) משתתף שהצליח לצבוע טור, מכריז: "בינגו!" או את שם המקום...

דוגמא לדף מידע:

איזור ים המלח

ירדנו מכביש מספר 1 ועברנו לכביש 90 שהוא כביש העובר ממטולה לאילת. ירושלים היא בגובה 700 מעל פני הים, וים המלח 400- לעומת גובה פני הים. כשמגיעים לגובה פני הים עוברים מהרי יהודה למדבר יהודה. בצד אחד יורד גשם ובצד שני - קיצי למדי. בימינו ים המלח הולך ומתכווץ. חלקו הדרומי בעומק ארבעה מטרים (כל משתתף ינחש מספר והקרב ביותר לאמת יקבל...) באזור ים המלח 300 ימי שמש והמים מתאדים. המים מהכינרת נחסמו כדי שישתמשו בהם לשתייה ומפעלי ים המלח משתמשים במים לצרכיהם. החלק הצפוני נסוג כל שנה במטר.

בעלי חיים באיזור נחל דוד: שפני סלע, ציפור תריסרמית, זרזיר ים המלח.

צמחים: קנה סוף, שערות השולמית. פרי: תפוח סדום / פתילית המדבר

חמישה נחלים נשפכים לים המלח בחלקו הצפוני: צהלים, משמר, חבר, ערוגות, דוד.

בהמשך עוקפים את הר סדום, מגיעים למישור עמיעז. מגיעים לנחל פרצים ויוצאים דרך מערת הקמח. כאשר עומדים על הר סדום רואים את הרי מואב והי אדום והחיבור ביניהם ונחל זרד באמצע. בגבול הר אדום – ירוק ופורח, הבדל לעומת סדום. סדום נהפכה (לשאלו את הקטנים שבמשתתפים: מה קרה לסדום? למה? מי התפלל על אנשיה? מי ניצל?... וכולה מלח וגופרית. לוט ברח לצוהר שלא נהפכה הפירושים זהו הצפי, מעינות מתוקים "כי כולה משקה".

דוגמאות להפעלות באיזורים מסויימים וספציפיים:

■ צפון

מקורות הירדן: חצבאני, בניהס, דן. משעמם מאד יהיה למשתתפים לשמוע סתם הרצאה יבשה על הנראה, הדברים גם חוזרים על עצמם. לכן ישאל המפעיל: זוכרים שהיו בעיות עם המים בחצבאני? – תשובה: כן / לא. הלבנונים שואבים את מי החצבאני אליהם. על פי הכללים הבינלאומיים – הנחל נשאב במקום השפך של המים. ובכל זאת, לא לסיפור הזה התכוונו... נספר מעשייה: מריבה בין שלושת הנחלים. מתחלקים לשלושה קבוצות, כל קבוצה היא בעד נחל אחד מבין שלושת הנחלים (או שלושה משתתפים שכל אחד מהם הוא נחל, וחובש כתר עם שם הנחל). באמצעות "שיטת ההצגה" הם נכנסים לעומק הנושא וכל אחד קורא קטע על הנחל. המפעיל מכריז על דבר מה הקשור לנחל, והמייצג נחל זה צריך לזהות שזה קשור אליו ולקרוא ב"שמו" – כלומר, שם הנחל. מי ש"מזהה עצמו" הכי הרבה פעמים ללא טעות, זוכה בפרס. סוף הסיפור: ויתלכדו הנחלים...

■ מחנה המעפילים עתלית

-סקירה ורישום – כמה אנשים בצריף?
רישום סימנים לחי' דת! וכו', וכו', כך המשתתפים רואים יותר.

■ שפלת יהודה

ארבעה רצועות אורך:

1. מישור החוף
2. הרים
3. בקעת הירדן והערבה
4. עבר הירדן המזרחי – רמת הגולן

רצועת ההרים מתחלקת:

1. גליל עליון
2. גליל תחתון (הכרמל יורד לתוך הים)
3. הרי יהודה
4. נגב

בין ההרים לחוף יש את "שפלת יהודה" 200 מטר גובה, שם אנו מטיילים. שפלת יהודה נקראת גם השפלה המחוררת, יש בה מערות רבות, מערות קבורה, בתי בד. יש שם מערת פעמון (יש במערה צורת פעמון), מקומות לזחול, קלמבריום – תאים על קיר. המערה – משערים שזה לגידול יונים. יושבים במערה ומתעוררות שאלות: מה הן המערות? הזמנו שלושה חוקרים שחקרו היטב את הנושא. המפעיל בוחר שלושה משתתפים. גם כאן ננקטת "שיטת ההצגה" הם נכנסים לעומק הנושא ומנסים לשכנע על מטרת מערת הפעמון. כל חוקר מציג עצמו (אפשרות לצרף קובעים):

1. מטרת המערה לאסוף מים לרחצה ולשתיה.

2. לאסוף מזון

3. הוציאו את החומר כדי לבנות בתים בסביבה (וזו גם התשובה האמתית).

המערות נבנו בתקופת הרומאים. הרומאים לא מצאו את הלוחמים שנכנסו למערה מתוך כוונתם קטנים מאד. הרומאים לא הצליחו להיכנס ולפעמים הבעירו אש בפתח המערה.

■ הנגב

הנגב מחולק לארבעה חלקים עיקריים:

1. הנגב הצפוני
2. הנגב המרכזי
3. הנגב הדרומי
4. רצועת הערבה

ניתן להרכיב מפה ביחד.

חלוקת קרטון ביצוע וסיכות משרד. ניתן לחלק מדבקות שעליהן שמות המדבקות שעברו בדרך ולהדביק בכל מקום שעוברים בו, את שם המקום על המקום המתאים במפה.

הפעלה ספורטיבית – ללא קשר לידע

מתאים לפארק, שטח פתוח. המשתתפים מבצעים פעילויות גופניות שונות וסופרים כמה הספיקו בכל פעם. דוגמאות:

1. גומי נמתח מכפות הידיים לברכיים – מתיחות מהברכיים לריצפה.
2. חישוק קטן המוחזק בין הידיים ונמתח מצד לצד של הראש
3. מקל קטן בין הידיים, התכופפות עד הריצפה וידיים למעלה חזרה.
4. כיסור כדור / הקפצת כדור ושתי מחיאות כף ולתפוס הכדור חזרה.
5. דילוג על מדרגה, החלפת רגליים.
6. ידיים מחזיקות בגדר וקפיצות למעלה.
7. קפיצות בחבל

משחקים להעברת הזמן בנוסיעה:

שימו לב, והתכוננו מראש, באם נצרכים לכך אביזרים... יתכן ויהיו ילדים נוספים באוטובוס שירצו להצטרף. הזמינו אותם, עודדו אותם מפאת ביישנותם וצרפו אותם בשמחה....

- התבוננות בחלון ואמירת הנראה בחוץ ע"פ סדר הא"ב. כגון: אבן, בית, גדר, דשא, הרים, ואדי...
- מקומות מאחד עד עשר: ראשון לציון, גבעתיים, גבעת השלושה, קרית ארבע, מעלה החמישה, ששת הימים, באר שבע, קרית שמונה, גן תשעים ותשע, כביש תשע, עשור.
- מתאים לנסיעה ברכב פרטי. בתחילת הנסיעה מדביקים על גלגל הרכב עיגול חצוי צבוע בצבע אחד וחצוי השני בצבע אחר. מתחלקים לשני קבוצות, כשכל קבוצה בעד צבע אחר. תחרות בין הקבוצות על איזה צבע יחנה הרכב. בכל פעם שהרכב חונה – ריצה מהירה לבדיקה איזה צבע "נח" על הקרקע. הצבע הנח על הקרקע מזכה קבוצתו בנקודה. על דרך זו ניתן לערוך את כל משחקי התחרות – בין שני ה"צבעים".

- המפעיל אומר פסוק והמשתתפים צריכים לדעת כמה אותיות יש בפסוק / משפט. כגון: "אם אין אני לי מי לי" – 14 אותיות. רצוי להתאים פסוקים לאזור הטיול "שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב" – כמו האפיקים הממהרים.
- משחקי מילים שונים.
- משבעת המינים (תמר) – קפד ראשו – ההפך ממתוק (מר)
שעת התן (לילה) – בחישה – קול התן (לילה)
- "האנשת הנוף" - תיאור פרטי הנוף כממלאים תפקיד במצב מסוים, לדוגמא: הנוף כחתונה (השמיים הם צד הגברים, הירח – חתן, הכוכבים החברים הרוקדים סביבו, הארץ – צד הנשים, העצים – השולחנות, הציפורים – המלצרים, הרוח – התזמורת). על דרך זו: הנוף כמלחמה, כישיבת צוות, כבית ספר... כך ניתן לתת דרוור לדמיון וליצירתיות.
- "סיפורו של..." לחבר את סיפורו של פרט מסוים מהנוף כדי הדמיון הטובה.
- סיפור בהמשכים – משתתף מתחיל סיפור, עד למחצית כף של המפעיל, רעהו ממשיך אותו וכן הלאה.
- סיפור באות מסוימת. אם נבחרה האות ש' – כל הפרטים בסיפור יתחילו באות זו לפי תבנית קבועה מראש. איש אחד ושמו שמעון גר בשושן הבירה, לבש בגדים שחורים, אכל שקדים, שתה שוקו ושיחק בשחמט, עסק בשיטור ותחביבו היה שלילת רישיונות... – כל אחד מהמשתתפים מוסיף פרט על פי הדרך הזו.
- חידון על מקומות / אתרים בארץ, כל משתתף אומר את הידוע לו על:
  - **הרים:** כרמל - אליהו, גלבוע - שאול, בשן - עוג, מירון - רשב"י, גריזים עיבל - מעמד הברכות והקללות, מוריה - ביהמ"ק
  - **נהרות:** ירדן - יהושע, קישון - סיסרא, ארנון - האמוריים
  - **מי היה גר ב:** ציפורי, - רבי יוסי נוב - עיר הכהנים, בית לחם - בועז, ישי, צפת - האר"י, ר' שלמה אלקבץ, האלשיך, קיסריה - ר' אבהו
  - **מאורעות בתנ"ך, היכן התרחשו:** עצירת השמש ע"י יהושע - גבעון, מלחמת המלכים - אזור ים המלח, חלום יעקב - הר המוריה (לא בית אל! זה היה בחלום...),
  - **מי בנה את:** מגידו - שלמה המלך, יריחו (ואח"כ נענש... - במה?) - חיאל, שומרון - אחאב
  - **מהיכן הגיע?** אחינועם - יזרעאל, דמא בן נתינא - אשקלון, יעקב אבינו - באר שבע.
  - **היכן קבורים:** יוסף הצדיק - שכם, רבי יהודה בר עילאי - בריה, אדם הראשון - חברון, הסטייפלר - בני ברק, רבי עקיבא - טבריה, הבבא סאלי - נתיבות, מי לא נודע קבורתו? - משה רבנו.
  - **מי כבש את:** קרית ספר (ומה קיבל בתמורה) - עתניאל בן קנז, ארם צובא - דוד המלך.
  - **מתי מזכירים את:** ביתר - ט' אב, מירון - ל"ג בעומר, בני ברק - פסח, מודיעין - חנוכה, שילוח - סוכות.
- חלוקת הארץ לנחלות – חלוקת דף שבו מפה של א"י מחולקת לנחלות השבטים. המפעיל קורא בשם עיר ויש למצוא במהירות בנחלות של איזה שבט נמצאת העיר. ניתן גם להיפך: לומר שם של שבט ולמצוא מס' מקומות רב ביותר בנחלה זו (אפשר גם אחרי שלמדו בע"פ ואז לקחת מהם את הדפים ולבחון בע"פ). למפעיל שאוהב להביך: לשאול גם על שבט לוי... עד שמשתתף יזהה בחיך, שללוי לא ניתנה נחלה...
- לבוגרים יותר: דיון אודות נושאים שונים מהיבטים וזוויות מעניינות. רצוי ע"י "מנחה" שימונה לתפקיד זה. ניתן לחלק לכל משתתף תפקיד – מקצוע, והוא "יביע דעה" מהיבט זה, כגון: עיתונאי, פסיכולוג, רב, עורך דין, ראש עיר, רופא, שוטר, חזן וכו'. דוגמאות לנושאים: חינוך – שיטת "המקל" ו"הגזר", האם חשוב להצדיק את המחנך בעיני התלמיד. רפואה: רפואה אלטרנטיבית, מה חשוב יותר – מקצוענות או יחס המטפל לפציינט, מחשבה: שכל לעומת מזל, איכות לעומת כמות...
- מתאים לרכב פרטי: כל אחד מהמשתתפים אוחד בידו סידור. המפעיל שר שיר ונערכת תחרות מי ימצא הראשון את מילות השיר בסידור. ניתן לתת לכל אחד מהמשתתפים תור לשיר וכל היתר מחפשים. על דרך זו, לשיר פתיח של שיר ויש לזהות איזה שיר הוא פותח.

לנסיעה חזור:

- חידון על הטיול לפי סדר הא"ב

לדוגמא: את סודי לפרסם אסרו בחרמות
רק נודע בפסיפס שבחפירות
(אפרסמון)

- "חי, צומח, דומם" על מאורעות הטיול. אחד המשתתפים אומר בשקט את אותיות הא"ב כסדרן עד שמשתתף אחר מורה לו: "סטופ", האות שבה נעצר משמשת לפתיחת הגדרות חוויות מהטיול בחי, בצומח, בדומם, במדבר, הנאה, תקלה ("פאשלה"). לדוג' האות ד': דג – בכינרת, דלעת – בשוק, דרבוקה – מכרו ליד ציון הצדיק, דרוזי – הנחה אותנו איך להגיע, דילגנו על הביצות, דרכתי בטעות בבזך.
- ואולי לא צריך עוד משחקים, כי כולם י-רד-מו....

ואם תראו משפחה נוספת המשחקת באוטובוס באחד מהמשחקים הנ"ל, תוכלו לשער דרך איזה גמ"ח הם יצאו לטיול...